

Çift Haneli Büyüme Umut Vermiyor

Seyfettin Gürsel, Zümrüt İmamoğlu ve Arda Aktaş

TÜİK'in bugün açıkladığı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) rakamlarına göre Türkiye ekonomisi 2010 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre reel olarak %11.7 büyüdü. Ancak bu büyük artış, ekonominin 2010'un ilk çeyreğinde büyümesinden değil, geçen senenin ilk çeyreğinde GSYH'nın çok düşük bir seviyede olmasından kaynaklanmakta. Hatırlanacağı gibi 2009'un ilk çeyreği krizin dip noktasıydı ve GSYH 2010'un ilk çeyreğine göre çok daha düşük bir seviyede gerçekleşmişti.

TÜİK'in mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış GSYH serisine göre 2010'un ilk çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre büyüme sadece %0.1 olarak gerçekleşti. Yani ekonomi ilk çeyrekte reel olarak büyümedi. Büyümenin ilk çeyrekte bu kadar yavaşlaması kriz sonrası büyüme trendinin de yavaş olacağına işaret ediyor. Özetle çift haneli büyüme ileriye dönük umut vadetmiyor.

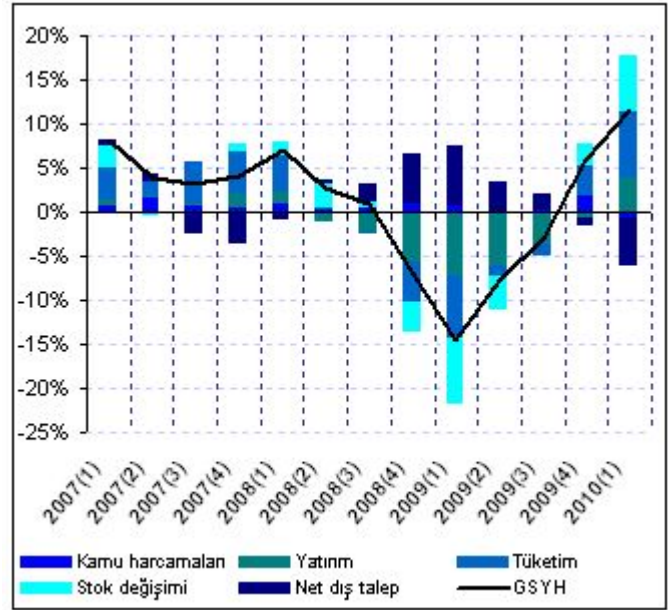
Çift haneli büyümenin kaynakları

2010'un ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre gerçekleşen büyümedeki artışın büyük bölümü özel tüketim ve stok değişimindeki artıştan kaynaklandı. Özel tüketim harcamalarının büyüme katkısı 7.4 yüzde puan, stok değişimlerinin katkısı da 6.4 yüzde puan oldu. Bu tüketimdeki artışın yanında firmaların kriz sürecinde erittikleri stokları biriktirmek için tekrar üretimlerini arttırdıkları anlamına geliyor. Diğer taraftan özel yatırımlardaki artış da büyümeye 3.9 yüzde puanlık bir katkı sağladı. Dolayısıyla çift haneli büyüme büyük ölçüde iç talepteki canlanmadan kaynaklanmaktadır.

GSYH'nın bir önceki yılın aynı çeyreğine göre çeyreklik bazda büyümesi ve alt kalemlerinin

büyüme katkıları Şekil 1'de gösterilmektedir. Burada kriz süresince stok değişimlerinin katkısının önemi açıkça görülmektedir. GSYH'nın stok değişiminin etkisi hariç büyüme oranı Şekil 2'de gösterilmektedir. Aradaki fark burada da açıkça görülebilir. İhracat ve kamu harcamalarının ise büyüme etkisi hemen hemen hiç yok denilebilir.

Şekil 1: GSYH'ta Yıllan Yıla Çeyreklik Değişim ve Alt Kalemlerin Büyüme Katkısı

Ekonomi kriz öncesi büyüklüğüne hala ulaşabilmiş değil

TÜİK'in açıkladığı mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış GSYH serisine göre, 2010 yılının ilk çeyreğinde, 2009 yılının son çeyreğine göre %0.1'lik bir artış meydana geldi. Buna göre krizin dip noktası olan 2009'un birinci çeyreğinden bu yana GSYH'ta

toplam %12.1'lik bir artış oldu. Kriz süresince GSYH'ta toplam %15.4'lük bir azalma meydana gelmişti. Dolayısıyla, Türkiye ekonomisi hala krizden önceki büyüklüğüne ulaşmış değil. Büyümedeki bu duraksama işsizlik oranındaki düşüşte gerçekleşen yavaşlamaya paralel görünmekte.

Şekil 3'te TÜİK'in açıkladığı mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış GSYH'daki bir önceki çeyreğe göre değişimler gösterilmektedir. Burada kriz süresince yaşanan daralmayı 2008'in ikinci çeyreğinden 2009'un birinci çeyreğine kadar görmekteyiz. Toparlanma ise 2009'un ikinci çeyreğinde başlayıp 2010 ilk çeyreğine kadar sürmekte. Krizden çıkış temposundaki azalma burada açıkça görülmekte. İlk çeyrekteki bu duraksama artık krizden çıkışın bittiğinin fakat önümüzdeki dönemde büyüme trendinde bir yavaşlama göreceğimizin ilk işareti olabilir. İşsizlik rakamları da bu görüşü doğrular görünüyor.

İlk çeyrekteki duraksamanın kaynakları

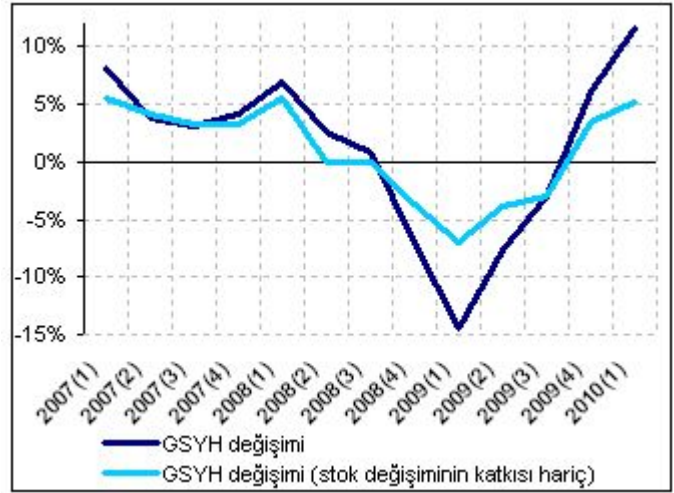
BETAM olarak GSYH'nin alt kalemlerinin büyüme katkılarını çeyrekten çeyreğe hesaplayabilmek için GSYH'nin alt kalemlerini mevsim ve takvim etkisinden arındırdık.¹ Buna göre biz de TÜİK gibi son çeyrekteki büyümenin bir önceki çeyreğe göre %0.1 olduğu sonucunu elde ettik. Şekil 4 bulduğumuz %0.1'lik büyüme rakamına GSYH kalemlerinin katkısını göstermekte.

Burada en büyük katkı özel yatırım kaleminden gelmekte. 2010 yılının ilk çeyreğinde özel sektör yatırımları bir önceki çeyreğe göre %13.5 arttı. Bu artışın büyümeye 2.2 yüzde puanlık katkısı oldu. Özel tüketim ve yatırım harcamaları büyüme toplamda 3.9 yüzde puanlık bir katkı yaptı.

Bu çeyrekte büyümeye küçültücü yönde etki eden en önemli kalem hükümet harcamalarındaki azalmadır. 2009'un son çeyreğine kıyasla hükümet harcamaları %14 azaldı. Bu azalış büyümeyi ters yönde etkileyerek 2.2 yüzde puan daralttı. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta bir önceki çeyrekte (2009 - 4. çeyrek) büyümeye en fazla katkının da yine hükümet harcamalarındaki artıştan geldiğidir. Dolayısıyla hükümet geçen çeyrekte eklediği 1.9 yüzde puanı bu çeyrekte geri almış görünüyor.

¹Burada GSYH'taki alt kalemleri ayrı ayrı mevsim ve takvim etkisinden arındırıp, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH'ı bu serilerin toplamından oluşturuyoruz.

Şekil 2: GSYH Yıldan Yıla Çeyreklik Değişim

Şekil 3: TÜİK: Önceki Çeyreğe Göre Büyüme

Şekil 4: BETAM: Alt Kalemlerine Göre Mevsimsellikten Arındırılmış GSYH Büyümesine Katkılar (2010 - 1.Çeyrek)

Alt kalemlere baktığımızda en çarpıcı gelişmenin ise ihracat kaleminde gerçekleşen gerileme olduğu görülmekte. Gerek tüketim gerekse yatırımda gördüğümüz canlanma ithalatı arttırırken, dış talepteki daralma ihracatı azaltıcı yönde etkiledi. 2010'un ilk çeyreğinde ihracat bir önceki çeyreğe göre %2.3 azaldı ve büyümenin de 0.6 yüzde puan azalmasına sebep oldu.

Tüketim ve yatırımdaki canlılık büyüme sürecinin devam ettiğini gösteriyor. Fakat ihracattaki daralma endişe verici. Global durgunluğun hala devam ediyor olması ve Avrupa Birliği'nin kemer sıkma politikalarının da ihracat sektörünü önümüzdeki dönemde negatif etkilemeye devam edeceğini tahmin ediyoruz.

İletişim Bilgileri

Betam	betam@bahcesehir.edu.tr
Prof. Dr. Seyfettin Gürsel	seyfettin.gursel@bahcesehir.edu.tr
Dr. Zümrüt İmamoğlu	zumrut.imamoglu@bahcesehir.edu.tr
Arda Aktaş	arda.aktas@bahcesehir.edu.tr

Ek 1: GSYH değişimi ve alt kalemlerin büyüme katkılarının hesaplanması Alt kalemler 3 grup altında toplanmıştır :

1. Nihai iç talep, yerleşik hanehalklarının tüketimi (tüketim), devletin nihai tüketim harcamaları ve yatırım harcamaları toplamı (kamu harcamaları), özel sektörünün yatırım harcamaları (yatırım) oluşmaktadır.
2. Net dış talepteki değişim, ihracat ve ithalat kalemleri arasındaki farkı göstermektedir.
3. Stok değişimi kalemi ise, stokların bir önceki döneme göre nasıl değiştiğini göstermektedir (Ayrıntılar için Ek-2'ye bakınız.)

GSYH'daki yüzde değişimi bulmak için, her bir alt bileşenin önceki döneme göre değişimi, bir önceki döneme ait GSYH rakamına ($GSYH_{t-1}$) oranlanmış ve böylece her bir bileşenin o GSYH büyümesine olan katkısı bulunmuştur.

Başka bir ifadeyle,

X : GSYH alt kalemi

X'in değişiminin t zamandaki büyüme katkısı

$$= (X_t - X_{t-1}) / GSYH_{t-1}$$

formülünü kullanarak herbir GSYH kaleminin o dönem gerçekleşen büyüme katkısını hesaplayabiliriz.

Ek 2: Stok değişimi kaleminin ve büyüme katkısının hesaplanması

Stok değişimi kalemi, GSYH'nın harcamalar yöntemiyle hesaplanan bölümünde yer alır ve stokların bir önceki döneme göre nasıl değiştiğini gösterir.

$$\text{Stok deęişimi}_t = \text{Stok}_t - \text{Stok}_{t-1}$$

Dolayısıyla stok değişimi kalemindeki artış (azalış), stoklardaki artıştan (azalıştan) ziyade iki dönem stokları arasındaki farkın artışından (azalışından) kaynaklanmaktadır.

Ancak TÜİK, üretim ve tüketim yöntemine göre hesaplanan GSYH rakamları arasında fark olması durumunda, bu farkı da stok değişimi kaleminin içinde göstermektedir. İki farklı yöntemle hesaplanan GSYH rakamları arasında farka ϵ_{t-1} dersek, t zamanındaki 'stok değişimi' kalemini şu şekilde gösterebiliriz :

$$\text{Stok deęişimi}_t = \text{Stok}_t - \text{Stok}_{t-1} + \epsilon_t$$

Stok değişimi kalemindeki değişimin büyüme katkısını ise şu şekilde bulabiliriz :

'Stok değişiminin' büyüme katkısı_t

$$= (\text{Stok değişimi}_t - \text{Stok değişimi}_{t-1}) / GSYH_{t-1}$$

'Stok değişiminin' büyüme katkısı_t

$$= ((\text{Stok}_t - \text{Stok}_{t-1} + \epsilon_t) - (\text{Stok}_{t-1} - \text{Stok}_{t-2} + \epsilon_{t-1})) / GSYH_{t-1}$$